

עונן הארץ

אסתור המלכה

מעורר שיעור

מטרת על

העצמת תחושת השליחות והמחויבות לצה"ל ולמדינת ישראל באמצעות שיח פיקודי-חינוכי על מנהיגים ואירועים בתנ"ך.

מטרות

- הכרת דמותה של אסתר כדוגמה לנטילת אחריות.
- העמקת בירור משמעות ערך האחריות ביחידה.

מהלך השיעור

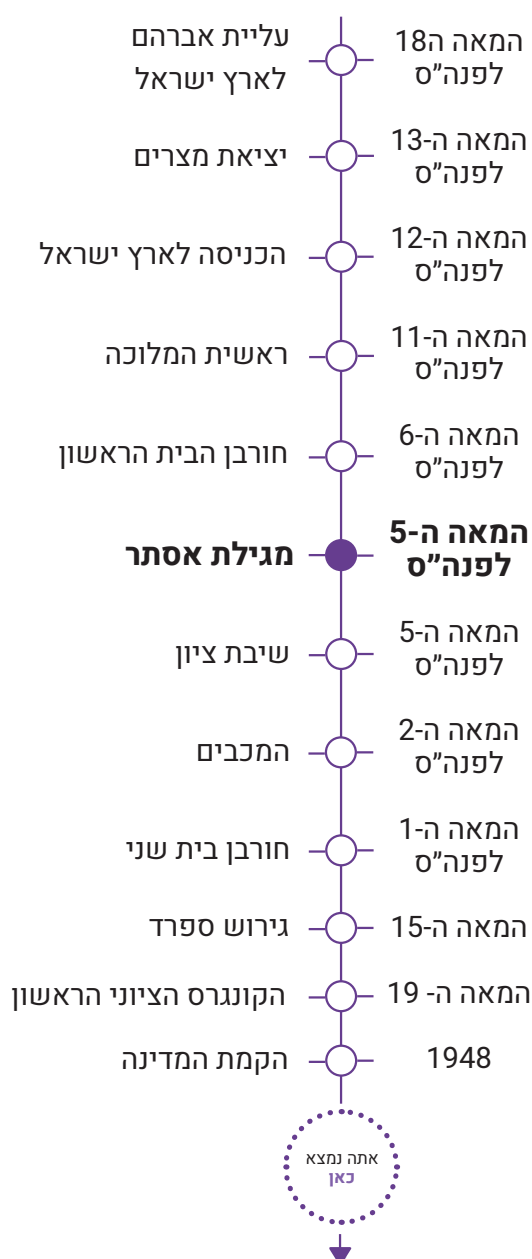
- פתיחה - 5 דקות
- אסתר במגילה - 20 דקות
- דיון בערך האחריות - 15 דקות
- סיכום - 5 דקות

סה"כ - 45 דקות

למפקד/ת

אסתר היא אחת מדמויות המופת של התנ"ך, לא לחינם ספר שלם נקרא בשמה - "מגילת אסתר", וחג בלוח השנה היהודי סובב סביב חייה ומעשיה (חג הפורים).

חייה של אסתר הם סיפור של התפתחות, מאשה צעירה הפועלת על פי הוראות דודה הבוגר מרדכי, למנהיגה המצילה את עם ישראל. במעקב אחר התפתחות דמותה במגילת אסתר נתמקד באחריות שהיא נוטלת לעמה בשעת סכנה. נכיר את דמותה ופועלה של אסתר דרך שלושה אירועים עליהם מספרת לנו המגילה.

חלק א' | "אין אסתר מגדת מולדתה ואת- עמה"

למפקד/ת: הבא/י בפניי פקודיך את החלק הבא במילותיך, השתמש/י בתנ"ך בהקראת הציטוטים:

לאחר חורבן בית המקדש הראשון ע"י בבל, גברה ממלכת פרס על הבבלים והיתה לאימפריה הגדולה באזור. רוב היהודים שגלו מן הארץ, כמו גם יהודי ארץ ישראל, היו נתינים שלה. מגילת אסתר נפתחת בתיאור משתה גדול שעורך המלך אחשוורוש, ובו הוא מזמין את המלכה ושתי להתייצב בפני אורחיו. ושתי מסרבת ומסולקת מן המלוכה (ואולי הוצאה להורג?). אחשוורוש אוסף נערות רבות מכל מדינות מלכותו בכדי למצוא לו את הטובה ביותר לאישה. גם אסתר, הגדלה אצל דודה מרדכי לאחר מות הוריה, נלקחת אל בית המלך אך מסתירה את זהותה. אסתר מתוארת כנערה יפיפיה שנושאת חן בעיני כל רואיה, שאינה מבקשת לעצמה דבר.

המפקד- הקרא את הפסוקים הבאים מתוך מגילת אסתר: "וּבְהִגֵּיעַ תֵּר-אֶסְתֵּר בֵּת-אֲבִיהָ לְדֹר מְרֹדְכִי אֲשֶׁר לָקַח-לָו לְבַת לְבֹא אֶל-הַמֶּלֶךְ, לֹא בִקְשָׁה דָּבָר... וַתְּהִי אֶסְתֵּר נִשְׂאֵת חֵן, בְּעֵינֵי כָל-רָאִיָּה. (פרק ב', פסוק ט"ו) בבואה לפני המלך הוא מתאהב בה ובחר בה למלכה. ועדיין "אין אסתר, מגדת מולדתה ואת-עמה, כאשר צוה עליה, מרדכי" (פרק ב', פסוק כ').

למפקד/ת- בחלק זה קיים/י שיחה בעקבות הטקסט ודונו בשאלות הבאות:

- מה תכונותיה של אסתר על פי המסופר במגילה?
- מדוע לדעתכם אין אסתר מגלה את מוצאה?
- אסתר הופכת למלכה של אימפריה גדולה, כיצד זה עשוי להשפיע על יחסיה עם מרדכי?

הרחבה למפקד/ת:

- מדוע אין אסתר מגלה את זהותה? – אולי מפני שהינה בת לאחד מהעמים הנשלטים בממלכה חששה לגורלה בבית המלך.
- ניתן להניח שבהיותה מלכה ישתנו יחסי הכוח בינה ובין דודה מרדכי והיא תערער על סמכותו. אבל, לא כך קורה בשלב זה של הסיפור. עדיין היא מסתירה את זהותה "כאשר ציווה (!) עליה מרדכי".

חלק ב' | "ומי יודע אם לעת כזאת, הגעת למלכות"

למפקד/ת: הבא/י בפניי פקודיך את החלק הבא במילותייך, השתמש/י בתנ"ך בהקראת הציטוטים:

המן היה משנה למלך, והמן שנא את מרדכי על שום שזה לא כרע ברך בפניו "ומרדכי--לא יכרע, ולא ישתחוה" (פרק ג', פסוק ב). בכעסו על מרדכי ביקש להרוג את כל היהודים והמלך נעתר לו.

מרדכי הזעיק את אסתר על מנת שזו תתחנן על עמה בפני המלך. אסתר מסבירה לו שמי בא אל המלך מבלי שהוזמן עלול למות. ומרדכי משיב לה:

"ויאמר מרדכי, להשיב אל-אסתר: אל-תדמי בנפשך, להמלט בית-המלך מכל-היהודים. כי אם-התגרש תחרישי, בעת הזאת--רוח והצלה יצמוד ליהודים ממקום אחר, ואת ויבית-אביך תאבדו; ומי יודע--אם-לעת כזאת, הגעת למלכות. ותאמר אסתר, להשיב אל-מרדכי. לך פנוס את-כל-היהודים הנמצאים בשושן, וצומו עלי ואל-תאכלו ואל-תשתו שלשת ימים לילה ויום--גם-אני ונערתי, אצום כן; ובכך אבוא אל-המלך, אשר לא-כדת, וכאשר אבדתי, אבדתי. ויעבר, מרדכי; ויעש, ככל אשר-צוהה עליו אסתר."

(פרק ד', פסוקים יג-יז)

למפקד/ת- בחלק זה קיים/י שיחה בעקבות הטקסט ודונו בשאלות הבאות:

- מדוע אסתר מסרבת לבקשת מרדכי הראשונה? מה הם שיקוליה?
- "ומי יודע אם לעת כזאת הגעת למלכות" – מה מרדכי אומר לאסתר?
- מה יחסי מרדכי ואסתר בחלק זה של עלילת הסיפור?

הרחבה למפקד/ת:

- אסתר פוחדת (זוכרים כיצד נהג המלך המלכה ושתי שלא צייתה לו?), ואולי אסתר חושבת שבהיותה המלכה האהובה של המלך היא תוכל להינצל.
- מרדכי אומר לאסתר שהנסיבות הביאו אותה למצב בו היא יכולה להשפיע בענין שאין חמור וחשוב ממנו. היא לא בחרה להיות המצב זה, אבל כעת עליה לנקוט עמדה בדילמה המוסרית הקשה: לברוח (כלומר, להסתיר זהותה ולשתוק) או לקחת אחריות וליטול סיכון (כלומר להתייצב לעימות נגד המן בפני המלך)
- נשים לב שקודם עשתה אסתר "כאשר ציווה עליה מרדכי", ועכשיו הוא עושה "ככל אשר צוותה עליו אסתר". כאן הופכת אסתר למלכה ממש: היא לוקחת אחריות, מצווה ("לך פנוס... צומו עלי") ופועלת.

חלק ג' | "עד חצי המלכות ותעש"

אסתר מזמינה את אחשוורוש והמן למשתה. המן הרואה בהזמנה מחמאה בהזמנה צובר בטחון עצמי, מה שיגרום לו לבסוף למפלה כואבת יותר:

"וַיָּבֹא הַמֶּלֶךְ וְהָמָן, לִשְׁתוֹת עִם-אֶסְתֵּר הַמַּלְכָּה. וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ לְאֶסְתֵּר גַּם בַּיּוֹם הַשֵּׁנִי, בְּמִשְׁתֵּה הַיַּיִן--מָה-שָּׂאֵלְתְּךָ אֶסְתֵּר הַמַּלְכָּה, וְתִתֶּנִּי לָךְ; וַיִּמָּה-בִּקְשָׁתְךָ עַד-חֲצִי הַמַּלְכוּת, וְתַעֲשִׂי. וַתַּעַן אֶסְתֵּר הַמַּלְכָּה, וַתֹּאמֶר--אִם-מִצָּאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ הַמֶּלֶךְ, וְאִם-עַל-הַמֶּלֶךְ טוֹב: תִּתֶּנִּי--לִי נִפְשִׁי בְּשָׂאֵלְתִּי, וְעַמִּי בְּבִקְשָׁתִּי. כִּי נִמְכַּרְנוּ אֲנִי וְעַמִּי, לְהַשְׁמִיד לְהָרוֹג וּלְבָרֵךְ; וְאֵלּוּ לַעֲבָדִים וְלִשְׁפָחוֹת נִמְכַּרְנוּ, הַחֲרִשְׁתִּי--כִּי אֵין הֵצֵר שׁוֹנֶה, בְּגִזְק הַמֶּלֶךְ. וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ אַחֲשֵׁרוּשׁ, וַיֹּאמֶר לְאֶסְתֵּר הַמַּלְכָּה: מִי הוּא זֶה וְאִי-זֶה הוּא, אֲשֶׁר-מְלָאוּ לְבָבוֹ לַעֲשׂוֹת כֵּן. וַתֹּאמֶר אֶסְתֵּר--אִישׁ צַר וְאוֹיֵב, הָמָן הָרָע הַזֶּה; וְהָמָן נִבְעֵת, מִלִּפְנֵי הַמֶּלֶךְ וְהַמַּלְכָּה."

(פרק ז, פסוקים א-ו)

למפקד/ת- בחלק זה קיימים/י שיחה בעקבות הטקסט ודונו בשאלות הבאות:

- הסבירו את דבריה של אסתר? מדוע היא מתנסחת כך?
- איך מופיעה אסתר בסצנה הזאת?

הרחבה למפקד/ת:

- הצגת הטיעון שלה היא מלאכת מחשבת: בראשונה היא מבקשת על עצמה, שכן המלך אוהב אותה, ואח"כ על עמה, ולבסוף היא מתנצלת על שהיא בכלל מטריחה את המלך (אם היה מדובר ברכוש לא היתה מטרידה אותו). ואכן, היא מצליח לשכנע את המלך להענות לה.
- אסתר מתגלה כאן כאשה נבונה. היא בוחרת את הזירה (מארכת את המלך חובב המשתאות למשתה שלה), מנסחת דבריה בחכמה, פועלת ויוזמת. נשים לב שבחלק זה של העלילה היא מופיעה תמיד כ"אסתר המלכה", היא יודעת מה מטרתה ובוחרת את האמצעים למימושה ופועלת מתוך תחושת מחויבות ושליוחות. ואכן, נטילת האחריות והיוזמה עושים אותה לגיבורת המגילה הקרויה על שמה.

למפקד/ת: ערוך/י סיכום ביניים והבא את החלק הבא במילותייך:

ישנם מצבים בהם אנו בוחרים את יעודנו ושליחותנו, ולפעמים הכורח לבחור כופה עצמו עלינו מבלי שבחרנו בו. האדם הנקלע לקטטת רחוב – מה יעשה: יסב את מבטו הצידה או ינסה להפריד בין המתקוטטים? אדם הרואה מעשה עוול – היתעלם או יתערב? ומה אם ההתערבות מעמתת אותך עם מי שחזק ממך, או בכיר ממך? ומה אם ההתערבות עלולה לסכן את חייו – האם תסתער?

לכל אחד ואחת מאיתנו יש עת בה **"הגענו למלכות"**, כלומר סיטואציה שבה יש לנו יכולת לעשות טוב, לתקן, לגשר, לפעול. לא תמיד זה ברור, לפעמים יש מי שעוזר לכוון אותנו ולפעמים אנחנו צריכים לנסות ללא הדרכה. אנחנו צריכים לקחת אחריות על החיים שלנו ולנתב אותם למקום בו נוכל להיות הכי טובים, לעזור לעצמנו ולסובבים אותנו.

חלק ד' | "יהיה בסדר"

בקש מפקודיך לחשוב על מצב (בעיה או קושי) בו החליטו לא "לעמוד מהצד" אלא לקחת אחריות. **שאל:** מה היו הלבטים שלכם, מה עשיתם, מה קרה בסופו של דבר, מה הרגשתם?

קראו מתוך דבריו של ראש הממשלה יצחק רבין בטקס סיום מחזור של בית הספר לפיקוד ומטה:

"לאחת הבעיות הכואבות שלנו יש שם, שם פרטי ושם משפחה- צירוף המילים: "יהיה בסדר!". צירוף המילים הזה, שרבים מאיתנו שומעים בחיי היום יום של מדינת ישראל הוא בלתי נסבל. מאחורי שתי המילים האלה חבוי בדרך כלל מה שלא "בסדר": יהירות ותחושת ביטחון עצמי מופרז, כוח ושררה, שאין להם מקום.

ה"יהיה בסדר" מלווה אותנו כבר זמן רב, שנים, והוא סממן לאווירה הגובלת בחוסר אחריות ברבים מתחומי חיינו. ה"יהיה בסדר", אותה טפיחת כתף חברמנית, אותה קריצת עין, אותו "סמוך עליי", הוא סממן לחוסר סדר ומשמעת, למקצועיות שאיננה, לבטלנות שישנה. אווירת ה"חפוף" היא, לצערי הרב, נחלת ציבורים רבים בישראל, לאו דווקא בצה"ל. היא אוכלת בנו בכל פה. ואנחנו כבר למדנו בדרך הקשה והכואבת ש"יהיה בסדר" פירושו שהרבה מאד לא "בסדר".

מה אני רואה זכות וחובה לתבוע מכם? בראש ובראשונה - אחריות... אנחנו שנותנים בכם את הסמכות והאחריות לחיי אנשים, לחיי הבנים והבנות שלנו, שמים בכם את מבטחנו, אחרי שהוכחתם וצברתם ניסיון. האחריות שלכם היא מוחלטת. אין לכם אל מי להביט מאחורכם. האחריות נעצרת אצלכם. אין כבדה וחשובה מאחוריתכם לחיי האחרים....

אל תאמרו: אי אפשר היה למנוע. אל תאמרו: זו היתה גזירת גורל. אין זה כך. הרבה מאד, כמעט הכל, תלוי בכם!"

למפקד/ת- בחלק זה קיים/י שיחה בעקבות הטקסט ודוני/י בשאלות הבאות:

- האם אתם מסכימים ש"יהיה בסדר" היא אמירה מסוכנת?
- נסו לחשוב ולשתף על אירוע בו פעלתם באווירת "יהיה בסדר". מה היו התוצאות (בסדר? לא בסדר?) הייתם חוזרים על כך? מדוע?
- מה בין "אחריות" לבין "יהיה בסדר"?

דגשים לסיכום חלק זה:

הנסיון מלמד שלא פעם, ואולי בדרך כלל, התוצאה של "יהיה בסדר" היא שאכן "יהיה בסדר". בדרך כלל החיים אינם סרט אסונות. אבל, ההנחה ש"יהיה בסדר" כרוכה בנטילת סיכון. כשהענין הוא פעוט ערך, יתכן ששווה להסתכן במחיר, אבל כשענין חשוב עומד על הפרק – המחיר עלול להיות כבד מנשוא: מערכת שלא תתפקד, כלי שלא יפעל, הוראה שלא תגיע ליעדה וכו'.
אחריות פירושה לא לסמוך על איש (לא על המערכת, לא על הנהלים וגם לא על הממונה עלי) אלא רק על עצמי שאעשה כל מה שדרוש כדי שבאמת יהיה בסדר.

דגשים לסיכום מפקד/ת

- עקבנו אחר אירועים בחייה של אסתר המלכה בהם החליטה לקחת אחריות ולהשפיע על סביבתה ועמה.
- דנו בדמותה של אסתר שלוקחת אחריות, ובדבריו של יצחק רבין ראינו מדוע חשוב לקחת אחריות.
- ניתן להביא את דבריו של הלל הזקן, חכם גדול בארץ ישראל בתקופת המשנה, המסכמים את חשיבותו של ערך האחריות כך (מסכת אבות, פרק א'): "אם אין אני לי, מי לי? וכשֶׁאֲנִי לְעַצְמִי, מִה אֲנִי? וְאִם לֹא עֲכָשְׁיוּ, אֵימָתִי?"

**"אם אין אני לי, מי לי?
וכשֶׁאֲנִי לְעַצְמִי, מִה אֲנִי?
וְאִם לֹא עֲכָשְׁיוּ, אֵימָתִי?"**

- הבא/י את ה"אני מאמין" הפיקודי חינוכי שלך בפניי פקודיך, סכם את השיעור וחבר לעשייה הצבאית של יחידתך.

ערך האחריות- "החייל יראה עצמו שותף פעיל בהגנה על ביטחון במדינה, אזרחיה ותושביה. החייל יפעל תוך גילוי מתמיד של מעורבות, יוזמה ושקידה, בשיקול דעת ובמסגרת סמכותו, כשהוא נכון לשאת באחריות לתוצאות פעולותיו."
(מתוך "רוח צה"ל")

